وشەی (مەرمنداڵ) و دووسەرنج..
سەدیق سەعید ڕواندزی

سەرنجی یەکەم:

بە ڕێکەوت، چونکە من تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەکار ناهێنم و پانتای شوێنی خوێنەوە و نووسینی من، تەنها کتێب و بڵاوکراوەکانە، لە والی هاوڕێیەکی نووسەر پرسیارێکم کەوتە بەرچاو ئەویش ئەوە بوو، کە ئەم هاوڕێیەم نووسیویەتی:

(دەشێ وشەی مەر منداڵان بە ڕەگەزی کچ بە کاربێت؟) لە پەراوێزی پرسیارەکەشییەوە، سەدان کۆمێنت، بە ناو ڕوونکردنەوەی زمانەوانی و شڕۆڤەیی نووسرابوون، کەهەندێکییان هەر پەیوەندیان بە زمان و دەلالەتی فەرهەنگی زمانەوە نەبوون. بەگومان زمانی کوردی لە زمانە وردوو ئاڵۆز و هاوکات دەوڵەمەندەکانە، لەو زمانانەیە، کە بە هەر بارێکی زمانەوانی، ئاماژەیەکی واتای هەیە، کە ئەمەش دەوڵەمەندی ئەو زمانە دەگەیەنێت. گەر بە وردی بچینە نێو وردەکارییە واتاییەکانی زمانی کوردی، ئەوا بڕوا ناکەم زمانێک هەبێت بە عەرەبی و ئینگلیزیشەوە، هێندەی زمانی کوردی دەوڵەمەند بێت، بەڵام کە زمانی ئەمە لە دواوەی زمانی ئەوانە، ئەوا مانای وانییە زمانی ئەوان لە هی ئەمە پرەفەکترە، بەڵکو ئەمە وەک ئەوان دەوڵەت نین بۆیە زمانەکەشمان داگیر کراوە. سەرنج بدەن، لە زمانی کوردیدا زۆرجار کە بەفر دەبارێت دەگوترێت:(کڵۆوەی لێ دێت/ شەڵۆوەی لێ دێت/ کەڵاسیسەی لێ دێت/ پلووکە بەفری لێ دێت÷) هەموو ئەمانە، بەیەک باری دیاریکراون ئەویش بەفر بارینە، لە زمانی ئینگلیزی و فارسیدا ئەمە وردەکارییە سرووشتی و فیزیکییانە نییە، بۆیە زمانی کوردی لە زمانە دەوڵەمەندەکانە ، کە بەئاستەم گرفتێکی زمانەوانی بە دروست دەبێت. وشەی (مەرمنداڵ) بە هیچ شێوەیەک ناتوانرێت بۆ ڕەگەزی کچ بەکار بێت، چونکە لە وشەکەدا، ئاماژە واتاییەکان دەلالەت لە مەدلوولێکی واتایی دەکەن کە تایبەتە بە ڕەگەزی نێر. وشەی (مەر) بە مانای (زیخ، پیاو، لەهاتوو، ئازا، جەنگاوەر، جەربەزە) و گەلێک واتای دیکەش دێت. هەموو ئەمانەش پەیوەستن بە شوناسی پیاو بوونەوە. هەڵبەتە کە دەگوترێت (مەر منداڵ) مانای ئەوە نییە ئەو منداڵە لەو تەمەنەدا، وەک شێر بێت، یان زیخ وجوامێر بێت، بەڵکو ئاماژەکانی پەیوەستن بە داهاتوو، واتا نەوەی داهاتووە، پیاوی داهاتووە. بارێکی دیکەمان هەیە، کاتێ مەرمنداڵان کەمێک هەڕاشتر دەبن، لە زمانی کوردی پێیان دەگوترێت:_ (توغیان)

واتا کەسێک دەتوانێت بووەستێت و ئامادە ساز بێت، بۆیە وشەی مێرمنداڵان، هەردوو ڕەگەزەکە ناگرێتەوە، لە بەرانبەر ئەو تەمەنە و ئەو پێگەیشتنە بایۆلۆژیەی کوڕان بۆ هەمان قۆناغ بۆ کچ (عازەب) بەکار دێت، واتا کچەکە عازەب بووە و هێشتا نە منداڵی جێهێشتووە بە تەواوەتی، نە بۆتە ئافرەتێکی تەواویش. بێگومان گەرچی لە ڕووی فیزیکییەوە بۆ هەریەک لەو قۆناغانەی ژیان تەمەنێک دیاریکراوە، بەڵام لە ئاستە کۆمەڵایەتی و جەستەییەکەدا، ئێمە ناوی دیکە لەو قۆناغانە دەنێین. بە پێی جاڕنامەی مافەکانی مر□ق، ه□تا تەمەنی هەژدە ساڵی هەر قۆناغی منداڵییە و مافە سیاسی و دەستوورییەکان لە شێوەی دەنگدان و هەڵبژاردن نایان گرێتەوە واتا هەر مندا□□ن، بەڵام لە نێوان ئەو ماوە زەمەنییەدا، ناونانی دیکە بۆ تەمەنی مر□ق د□بێت وەک ئەوەی باسمان کرد. کەواتا مێر منداڵ بۆ ڕەگەزی کچ بە شێوەیەکی ڕەها بەکار نایەت.

سەرنجی دووەم:

مامۆستا عەلی حەمە ڕەشید بەرزنجی، لە میانەی وتارێکیدا کە باسی ڕۆمان دەکات لە بارەی کتێبێک بۆ منداڵان ، نووسیو□تی:([illegible] (□□مان بۆ مێرمنداڵان) نەک (ڕۆمان بۆ منداڵان) وەک ئەوەی نووسەر دەیڵێت.

چونکە دەشێ ڕووداوەکانی ڕۆمانێک، کە بۆ تەمەنی مێرمنداڵان نووسراوە، بە ئاسانی بگونجێت لەگەڵ ڕادەی هوشیاریی و پێگەیشتنی هزریی مێرمنداڵەکە، بە پێچەوانەی منداڵ کە ڕەنگە هێشتا گەشەی هزریی و هوشیاری فۆرمۆلە نەبوو بێت.